

SHARQ VA G‘ARB MUTAFAKKIRLARINING “BOYLIK” KONSEPTI HAQIDAGI HIKMATLI SO‘ZLARI

Qulmamatova Muattar Otabek qizi,

Termiz davlat pedagogika institute Amaliy ingliz tili kafedrası o‘qituvchisi

muattar9594@mail.ru

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15243873>

***Anotatsiya.** Boylik – bu nafaqat moddiy boylik, balki ma'naviy boylik, axloqiy yuksalish va ruhiy tinchlik bilan ham bog'liq bo'lgan murakkab tushuncha. Alisher Navoiy va G'arb mutafakkirlari boylikni turlicha talqin etganlar. Navoiy boylikni faqat tashqi moddiy vositalar bilan bog'lamasdan, insonning ichki dunyosiga, ma'naviyati va axloqiga aloqador ravishda ko'rgan. G'arb mutafakkirlari esa, asosan, boylikni iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy o'lchovlar orqali tahlil qilishgan. Ushbu maqolada A. Navoiy va G'arb mutafakkirlarining boylik tushunchalaridagi o'xshashliklar va farqlarni tahlil qilishga harakat qilinadi.*

***Kalit so'zlar:** Boylik, konsept, hikmatli so'z, ibora, moddiy, tushuncha, tafakkur, kognitiv.*

Alisher Navoiy o'z asarlarida boylikni faqat moddiy jihatdan emas, balki ma'naviy, axloqiy va ruhiy o'lchovlarda ham ko'rgan. Uning fikriga ko'ra, haqiqiy boylik – bu odamning qalbi, ruhiyati va axloqi. Navoiy «Xamsa» asarlarida boylikni izlashni faqat tashqi dunyo bilan bog'lamasdan, insonning ichki dunyosida ham izlashni tavsiya etadi. U, albatta, yer yuzidagi boyliklarni muhim deb biladi, ammo ularning qiymati befoyda bo'lishi mumkin, agar ular axloqiy va ma'naviy yetishmovchilik bilan birga bo'lsa. Shu jumladan, Alisher Navoiy, o'zining hikmatlari va falsafiy g'oyalari bilan mashhur bo'lgan buyuk o'zbek shoiridir [1]. U nafaqat adabiyotda, balki insoniy qadriyatlar, axloq va jamiyat haqidagi teran fikrlar bilan ham tanilgan. Navoiy hikmatlari ko'pincha falsafiy, axloqiy va ma'naviy muammolarga oid bo'lib, insonning ichki olami, ijtimoiy adolat va samimiy sevgi haqida chuqur mulohazalar olib boradi.

Navoiy "Boylik nafaqat mol-mulkda, balki bilim, axloq va iymonda ham bo'ladi", degan fikrni ilgari surgan. Uning uchun boylikning eng oliy shakli – bu insonning ruhiy va ma'naviy boyligi. Bu boylikni faqat o'zgalarni hurmat qilish, ularga yordam berish orqali orttirish mumkin. Shuningdek, Navoiy boylikka intilishning asosiy sababi – bu insonga haqiqiy baxt, ya'ni ichki tinchlikni topishdir.

"Boylik ahli g'am ichra, kambag'al ohangrabod."

– Moddiy ne'matlarga ko'p berilib ketgan odamlar tinchlik va osoyishtalikdan mosuvo bo'lishi mumkin, kambag'allar esa kamtarlik bilan yashab, ko'pincha ruhiy xotirjamlikka ega bo'ladilar.

"Boylik — bu quldir, lekin ba'zan egasini qul qiladi."

**“O‘ZBEK FILOLOGIYASI:
MUAMMO VA YECHIMLAR”
mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjumani**

– Bu fikr boylikning insonni o‘ziga qaram qilib qo‘yish xususiyatini ko‘rsatadi, ya’ni mol-dunyo insonni boshqarmasligi, aksincha, inson uni boshqara bilishi kerak.

"Boylik ahli g‘am ichra, kambag‘al ohangrabod."

– Moddiy ne‘matlarga ko‘p berilib ketgan odamlar tinchlik va osoyishtalikdan mosuvo bo‘lishi mumkin, kambag‘allar esa kamtarlik bilan yashab, ko‘pincha ruhiy

"Boylik o‘z egasiga xizmat qilsa, u baxt;

Agar odam boylikka qul bo‘lsa, u g‘am."

– Bu fikr mol-dunyoga qanday munosabatda bo‘lish lozimligini ko‘rsatadi.

G‘arb mutafakkirlari boylikni, ko‘pincha, iqtisodiy va ijtimoiy kontekstda ko‘rib chiqqanlar. Boylik, odatda, erkin bozor, kapitalizm va ijtimoiy farovonlik bilan bog‘liq. Masalan, Adam Smit, « The Wealth of Nations » asarida boylikni mamlakatning iqtisodiy rivojlanishiga ta’sir ko‘rsatuvchi muhim faktor sifatida ko‘rsatgan. U, asosan, boylikni ishlab chiqarish va bozor iqtisodiyotiga asoslaydi [2]. Karl Marks esa boylikni jamiyatdagi tabaqalashuv va ijtimoiy tengsizlik bilan bog‘lagan. Uning fikricha, boylikni orttirish – bu faqat kapitalist tizimning kuchayishiga yordam beradi va bu tizimda boylikni egallashning asosiy omili – ishchilarni ekspluatatsiya qilishdir. G‘arb mutafakkirlarining yana bir muhim yondashuvi – boylikni erkinlik va individualizmlarga bog‘lashdir. Masalan, John Locke boylikni erkinlik va mulk huquqi bilan bog‘lab, uning jamiyatdagi roli haqida o‘z fikrini bildirgan.

Adam Smith [1723–1790] – "The Wealth of Nations" [Milliy Boyliklar] asarida Adam Smit boylikni ishlab chiqarish jarayonlari va erkin bozor iqtisodiyoti orqali shakllanishi kerak deb hisoblagan. U boylikni faqat moddiy resurslar bilan emas, balki ishlab chiqarish, ixtisoslashuv va samaradorlik bilan bog‘lagan. *"The wealth of a nation is not determined by the amount of gold or silver it possesses, but by the production and commerce that are carried out within its borders."* Bir millatning boyligi, uning qo‘lida qancha oltin yoki kumush borligi bilan emas, balki uning hududida amalga oshirilgan ishlab chiqarish va savdo faoliyati bilan belgilanadi [5].

John Locke [1632–1704] – "Two Treatises of Government" asarida boylikni shaxsiy mulk va erkinlik bilan bog‘lagan. U, shuningdek, boylikning odamlarning mehnati va yaratuvchanligi orqali keltirilganini ta’kidlagan. *"Every man has a property in his own person. This nobody has a right to, but himself. The labour of his body and the work of his hands, we may say, are properly his."* Har bir kishi o‘z shaxsiyatiga mulk egasidir. Bunga faqat o‘zi huquqqa ega. Uning tana mehnati va qo‘llari bilan qilgan ishlari, biz aytishimiz mumkinki, to‘liq uning mulkidir.

David Ricardo [1772–1823] – "Principles of Political Economy and Taxation" boylikni ishlab chiqarishning samarali tashkil etilishi va erkin bozorning rolini

ta'kidlagan. U shuningdek, boylikning taqsimlanishini va iqtisodiy tengsizlikni o'rganishda muhim bo'lgan mutafakkirdir. *“The real price of everything is the toil and trouble of acquiring it.”* Har narsaning haqiqiy narxi uni olishdagi mehnat va azobdir [3].

Boylik va baxt: Har ikkala an'anada boylik va baxt o'rtasida aloqadorlik mavjud. Navoiy boylikni baxt va ma'naviy yuksalish bilan bog'laydi. G'arb mutafakkirlarining fikriga ko'ra ham boylik baxt va farovonlikka erishishning bir vositasi sifatida ko'rilgan.

Axloqiy boylik: Navoiy boylikni axloqiy jihatdan ham ta'riflaydi, G'arb mutafakkirlari esa boylikning axloqiy va ijtimoiy jihatlariga e'tibor qaratganlar. Masalan, Adam Smit boylikni adolat va ijtimoiy yaxshilik bilan bog'lagan.

Moddiy va ma'naviy boylik: Navoiy boylikni ko'proq ma'naviy va axloqiy jihatdan tahlil qilgan. U boylikni shaxsiy yuksalish, ilm va ma'naviyat sifatida ko'radi. G'arb mutafakkirlari esa boylikni asosan moddiy va iqtisodiy o'lchovlar orqali ko'rib chiqishgan[4].

Boylikning ijtimoiy roli: G'arb mutafakkirlarida boylik ko'pincha ijtimoiy status va kuch bilan bog'lanadi. Navoiy esa, aksincha, boylikning ichki dunyo va insonning ruhiy holati bilan bog'liqligini ta'kidlagan.

Alisher Navoiy va G'arb mutafakkirlarining boylik tushunchalari o'rtasida ko'plab o'xshashliklar va farqlar mavjud. Navoiy boylikni ruhiy, axloqiy va ma'naviy jihatdan ko'rgan bo'lsa, G'arb mutafakkirlari asosan iqtisodiy va ijtimoiy omillar orqali boylikni ta'riflaganlar. Shu bilan birga, har ikki madaniyatda ham boylik insonning baxti, muvaffaqiyati va jamiyatdagi o'rni bilan bog'langan. Navoiyning boylikka nisbatan qarashlari, zamonaviy G'arb tafakkuri uchun ham qimmatli saboqlarni o'z ichiga oladi, chunki u boylikning nafaqat tashqi, balki ichki dunyo bilan bog'liqligini ta'kidlaydi.

Foydalanga adabiyotlar:

1. Алишер Навои. Сборник статей. –Москва-Ленинград: АН, 1946.
2. Psycholinguistic Characteristics Of The Concept "Wealth" In English And uzbekculture<https://wos.academiascience.org/index.php/wos/article/download/5168/4956/9887>
3. Qulmamatova M.O. “Boylik” Lonseptining lingvokulturologik tahlili. [Linguoculturalogical Analysis Of The Concept Of "Wealth"] Doi: <https://doi.org/10.47390/Spr1342v4si3y2024n28>
4. Qulmamatova M. O. Ingliz va o'zbek maqollarida “boylik” konseptining chog'ishtirma tadqiqi //Philological research: language, literature, education. – 2024. – T. 4. – №. 4. – C. 70-72.
5. The Wealth of Cities and the Poverty of Nations. Christof Parnreiter